

Marek Regner

SZKOŁA MALOWANIA

dla początkujących i amatorów

Marek Regner

SZKOŁA MALOWANIA

Kilka słów od autora	3
Techniki malarskie	5
Rodzaje farb – czyli co wybrać	11
Pracownia malarza – czyli co nam będzie potrzebne	19
Szkic i podmalówka	27
Mieszanie kolorów	31
Malowanie warstwami	37
Malowanie akwarelami	43
Jak malować: tło	53
Jak malować: światło i cień	59
Jak malować: martwa natura	67
Jak malować: pejzaż	75
Jak malować: ludzie (postacie)	85
Obraz skończony i co dalej?	95
Malarstwo cyfrowe	105

Kilka słów od autora

Szkoła malowania jest książką dla każdego, niezależnie od doświadczenia, jakie posiada, i wieku, w jakim zaczyna swoją przygodę ze sztuką. **Malarstwo** jest doskonałą pasją, ale czy dla wszystkich? Jest to zajęcie, które wymaga cierpliwości, samokrytyki i... może odrobiny **talentu**. Żadna z opisanych w książce technik malarskich nie jest łatwa i nie gwarantuje osiągnięcia szybkich efektów, które zachwycą odbiorcę. Piszę o tym na wstępie, bo warto wiedzieć, że aby tworzyć dzieła warte uwagi, trzeba przejść wcale niełatwą drogę. Oczywiście, traktując malarstwo jako hobby, nie musisz malować jak Matejko, Picasso czy Klimt, ale przyjemność i satysfakcja, jakie może przynieść praca z farbami, często wynikają z chęci tworzenia coraz lepszych obrazów. Ambitny artysta nigdy tak do końca nie jest zadowolony ze swoich prac i cały czas czuje w sobie nieodpartą pokusę do ciągłego rozwoju i doskonalenia tzw. warsztatu.

Na ośłodę dodam, że malarstwa spróbować może w zasadzie każdy, a wybór techniki zależy od warunków, jakimi dysponuje w domu lub pracowni. W *Szkołe malowania* znajdziesz opisy najpopularniejszych technik malarskich, rodzajów farb i materiałów potrzebnych do pracy oraz sposobów ich praktycznego zastosowania. Dowiesz się z niej, jak stworzyć obraz od podstaw i co z nim zrobić po skończeniu pracy.

Choć, oczywiście, nie jest to konieczne, warto też sięgnąć po *Szkołę rysowania*, bo nawet jeśli docelowo nie zamierzasz tworzyć w technikach rysunkowych,

dobrze jest opanować podstawy pracy z ołówkiem i **zasady kompozycji**. Niemal każdy obraz należy zacząć od szkicu, więc dobrze żeby nauka rysunku poprzedzała naukę malowania. Dzieła abstrakcyjne można tworzyć zarówno bez szkicu, jak i poza zasadami kompozycji, ale jest to wbrew pozorom wyższa szkoła jazdy, której przedstawiciele nierzadko zaczynali od rysunku i malarstwa realistycznego.

Chciałbym dodać jeszcze od siebie pewną refleksję, którą warto wziąć sobie do serca, aby uniknąć późniejszych rozczarowań. W nauce malarstwa – a może w zasadzie w każdej nauce – nie można obierać drogi na skróty. Dla początkujących czy nawet średnio zaawansowanych amatorów mierzenie się z trudnymi tematami często kończy się zniechęceniem, gdy efekt końcowy daleki jest od zamierzonego. Powiem tak: tylko przejście kolejno przez wszystkie niezbędne etapy pozwoli uniknąć rozczarowań i błędów, które z pewnością wynikną w trakcie pracy bez solidnego przygotowania i opanowania warsztatu, czyli techniki posługiwania się farbami i narzędziami malarskimi.

Wybór tematyki obrazów jest sprawą indywidualną każdego malarza. Nie ma chyba na świecie artysty, który malowałby absolutnie wszystko i to równie dobrze. Zazwyczaj nawet profesjonalni malarze specjalizują się w wybranej tematyce i rozwijają się w tym kierunku, a ewentualnych zmian dokonują na przestrzeni lat. Ucząc się malować, warto próbować różnych zadań, a więc pejzaży, martwej natury, portretów, ale na kolejnym etapie dobrze byłoby skupić się na tym, co najlepiej nam wychodzi i co sprawia nam największą przyjemność.

Nie pozostaje mi już nic innego, jak tylko życzyć mnóstwa **cierpliwości** i **wytrwałości** w dążeniu do osiągnięcia jak najlepszych rezultatów!

Techniki malarskie

W historii sztuki poprzedzającej współczesną epokę (XX/XXI wiek) zakres technik malarskich był raczej wąski, podyktowany dostępnością farb i narzędzi. W epoce starożytnej i średniowieczu obrazy malowano najczęściej **temperą**, która była najstarszym i prawdopodobnie najdłużej używanym rodzajem farby, wypartym w renesansie przez **farby olejne** – to z nimi kojarzone jest klasyczne malarstwo. Dla większości ludzi niewtajemniczonych w zagadnienia malarskie każdy obraz na płótnie może uchodzić za olejny, ta technika wymieniana jest bowiem najczęściej przy znanych obrazach eksponowanych w muzeach czy w albumach o sztuce.

W drugiej połowie XX wieku – dzięki możliwościom technologicznym, które wcześniej nie były dostępne – zapoczątkowano rozwój nowych technik malarskich. Współczesny artysta ma więc do wyboru znacznie większy arsenał środków malarskich, dzięki czemu pracownię może urządzić nawet w ciasnym mieszkaniu w bloku, nie niepokojąc przy tym sąsiadów rozprzestrzeniającym się zapachem terpentyny czy innych substancji chemicznych.

Dla zachowania ducha czasu zacznijmy może od techniki współczesnej, która jest najbardziej uniwersalna i odpowiednia zarówno dla początkujących, jak i dla zaawansowanych artystów.

MALARSTWO AKRYLOWE

Współczesny obraz akrylowy – abstrakcyjny

Jest to technika bardzo zbliżona do malarstwa olejnego, w której zamiast tradycyjnych, długo schnących farb olejnych używa się **farb akrylowych** produkowanych na bazie wody.

Szybkie schnięcie, bezwonność i łatwość użycia farb akrylowych czynią tę technikę łatwą i przyjemną – mogą się nią posługiwać nawet dzieci. Jako **podobrazie** (czyli to, na czym malujemy) w technice akrylowej można wykorzystać praktycznie każdą powierzchnię, choć najczęściej używa się w tym celu płótna malarskiego, papieru lub drewna.

Farby akrylowe dostępne są w różnej postaci – od bardzo płynnej do gęstej jak masło. To dzięki temu można tworzyć obrazy przy użyciu dowolnych narzędzi – nie tylko pędzli, ale też wałków, gąbek, szpachelek, **aerografu**, można je również wylewać bezpośrednio z butelki na podobrazie, tworząc nieregularne plamy.

Farby akrylowe można łączyć z tzw. mediami, których wybór dla tej techniki jest olbrzymi. Dzięki mediom akrylowym farby można rozcieńczać, zagęszczać, nadawać im strukturę, opóźniać schnięcie, dodawać efekty... W malarstwie akrylowym farbę można nakładać cienkimi, rozcieńczonymi warstwami, dzięki czemu otrzymujemy efekt zbliżony do malowania akwarelami (patrz str. 43). Zwykle jednak maluje się warstwami kryjącymi, które w tej technice dają gładkie wykończenie – bez widocznych śladów pociągnięć pędzla. Używając specjalnych past strukturalnych lub zagęszczaczy do farby, można także uzyskać efekt tzw. **impasto** oraz grubej faktury i widocznych pociągnięć pędzla.

Prace stworzone w technice akrylowej po wyschnięciu są **wodoodporne** i trwałe.

Aerograf to rodzaj miniaturowego pistoletu malarskiego. Służy do nanoszenia farby metodą rozpylania, dzięki czemu można uzyskać bardzo gładkie przejścia tonalne i jednolite wypełnienia kolorem

Technika impasto (wł. ugniatać) polega na nakładaniu pędzlem lub szpachelką grubych warstw farby, nadających obrazowi wyraźną strukturę. Efekt ten pogłębia kontrast pracy malarskiej dzięki naturalnym załamaniom światła na powierzchni obrazu.

MALARSTWO OLEJNE

W ofertach domów aukcyjnych, w galeriach sztuki czy w albumach często można spotkać określenie „olej na płótnie”. Ten zagadkowy dla laika „olej” jest skrótem myślowym, często używanym zamiast pełnej nazwy – farba olejna na płótnie lub malarstwo olejne na płótnie.

Początki tej techniki sięgają jeszcze epoki **średniowiecza**, ale jej popularność znacznie wzrosła w okresie **renesansu** – z którego wywodzą się tacy mistrzowie jak Leonardo da Vinci, Hieronim Bosch czy Tycjan – a rozprzeczniła się na dobre w baroku – to wtedy powstawały arcydzieła Rembrandta i Vermeera.

Warto wspomnieć, że w tamtych czasach farby olejne **wyrabiane** były najczęściej przez samych malarzy z kupowanych osobno komponentów (pigmenty, oleje, żywice). Farby w tubach, sprzedawane również dzisiaj, pojawiły się znacznie później.

W technice olejnej jako **podobrazie** wykorzystuje się najczęściej płótno lniane lub bawełniane, rozpięte na drewnianej ramie (tzw. blejtram), lub płyty malarskie, czyli zagruntowane deski bądź karton. Do nanoszenia farby używa się głównie pędzli szczecinowych i szpachelek, np. w technice impasto.

Autoportret Tycjana z 1565 roku, olej na płótnie

Technika olejna dla początkujących artystów jest trudniejsza do opanowania niż akrylowa, a to głównie ze względu na **czas schnięcia farby** – może to

Mleczarka Jana Vermeera z ok. 1600 roku, olej na płótnie

potrwać nawet tydzień od nałożenia warstwy! Tymczasem malarze posługujący się wprawnie tą techniką długi czas schnięcia wymieniają jako **zaletę**.

Wada? Przy tej technice pracownię malarską znacznie trudniej jest utrzymać w czystości, do czego wrócimy jeszcze w kolejnym rozdziale.

TECHNIKA OLEJNA SUCHA

Podstawową różnicą w tej rzadziej stosowanej technice jest fakt, że zamiast farb do tworzenia obrazów używa się sprasowanych sztyftów lub

pasteli olejnych. Pigmenty zmieszane z olejem i woskami w postaci pałeczek pozwalają na wcieranie kolorów w podłoże bez konieczności używania dodatkowych narzędzi. Powstający w ten sposób obraz nie wymaga dodatkowego czasu na schnięcie, wobec czego kolejne warstwy można nakładać w czasie jednej sesji.

Zarówno sztyfty, jak i pastele olejne wtarte w papier lub płótno daje się rozpuszczać, korzystając z terpentyny, dzięki czemu możliwe jest uzyskanie ciekawych efektów przy użyciu dodatkowych narzędzi, np. pędzla, gąbki czy szmatki.

TECHNIKI MIESZANE

Poszukując innych niż tradycyjne środków wyrazu, wielu artystów eksperymentuje z łączeniem technik, a nawet wymyśla własne, używając materiałów, które są kojarzone raczej z wykorzystaniem przemysłowym niż artystycznym.

Najczęściej stosowaną techniką mieszaną jest używanie dwóch rodzajów farb przy tworzeniu obrazu – przykładowo, pierwsze warstwy wykonuje się farbą akrylową, a kolejne – olejną (nigdy odwrotnie!). Niektórzy artyści łączą techniki suche z mokrymi, wykonując najpierw rysunek kredkami, pastelami lub węglem, a następnie dopracowując całość farbami lub tuszem.

Jak się okazuje, do tworzenia obrazów można używać również farb i lakierów, zupełnie niekojarzonych ze sztuką. Niekiedy powstają niesamowite prace wykonane farbami emulsyjnymi (takimi samymi, jakich używa się do malowania ścian lub mebli) oraz lakierami czy bejcą do drewna...

W drugiej połowie ubiegłego wieku powstał nowoczesny trend w sztuce, tzw. **graffiti**, czyli sztuka uliczna, w której używa się farb w sprayu. I to właśnie tego rodzaju farby można wykorzystywać w technikach mieszanych przy tworzeniu efektów, których nie sposób uzyskać narzędziami tradycyjnymi, jak pędzle czy szpachelki.

Sztuka uliczna – graffiti →

MALARSTWO AKWARELOWE

Malowanie farbami wodnymi, nazywanymi ogólnie **akwarelami**, wydaje się najłatwiejszą techniką malarską. Owszem, malować nimi jest łatwo, ale stworzyć imponujący obraz akwarelowy już nie. Największą trudność, szczególnie początkującym akwarelistom, sprawia panowanie nad farbą rozcieńczoną w sporej ilości wody.

Pejzaż jesienny z Rybiniszek Stanisława Masłowskiego z 1902 roku, akwarela

Cechą charakterystyczną akwareli jest **przeźroczystość**, która nadaje obrazowi lekkości i delikatności nieosiągalnej dla innego rodzaju farb. Najlepsze efekty przy użyciu akwareli można osiągnąć, nakładając na siebie kolejne warstwy rozcieńczonej farby – wymaga to jednak sporej wprawy. Nawet wyschnięta na papierze akwarela pod wpływem wilgoci ponownie się rozpuszcza, nieuchronnie łącząc się z kolejną warstwą – to właśnie ten proces jest najtrudniejszy do kontrolowania. Zbyt duża lub zbyt mała ilość wody albo źle dobrana ilość farby mogą zniweczyć całą pracę...

Kolejną niedogodnością przy tej technice jest fakt, że w razie niepowodzenia nie da się zamalować nieudanej części obrazu, jak w przypadku malarstwa olejnego lub akrylowego, i wcale nierzadko popełniony w czasie malowania akwarelami błąd zmusza do wykonania całej pracy od nowa, na kolejnym arkuszu.

A jednak, mimo wszystko, akwarela jest techniką, nad którą szczególnie warto się pochylić (patrz str. 43).

GWASZ

To technika, którą z pewnością poznał każdy uczeń szkoły podstawowej, choć pewnie nie wszyscy wiedzą, że popularna **farba plakatowa** tak właśnie się nazywa – **gwasz** (fr. *gouache*).

Gwasz jest farbą wodną, która w odróżnieniu od akwareli ma właściwości kryjące dzięki domieszce wypełniacza kredowego. Cechą charakterystyczną malarstwa w technice gwaszu jest brak widocznych pociągnięć pędzla (jak w malarstwie akrylowym lub olejnym) – wysychając, farba tworzy gładką powłokę. Gwaszem można malować na płótnie lub drewnie, ale farba ta jest najbardziej odpowiednia do malowania na papierze bądź kartonie. Kiedyś technika ta była stosowana najczęściej przez ilustratorów i plakacistów – stąd nazwa „**farby plakatowe**” – dziś jednak tradycyjne gwasze zostały wyparte przez farby akrylowe, które dostępne są również w formie półpłynnej.

Kot Marka Regnera z 2013 roku, gwasz na papierze

Gwasz może okazać się dobrą techniką wprowadzającą w malarstwo akrylowe czy nawet olejne, a to z uwagi na sposób, w jaki maluje się **farbami kryjącymi**.